

**THE RIGHT TO THE SECRET OF CORRESPONDENCE
IN UKRAINIAN CONSTITUTIONALISM**

**ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ
В УКРАЇНСЬКОМУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМІ**

Levchenko A. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Public and International Law
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine*

Левченко А. В.

*аспірантка кафедри публічного
та міжнародного права
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Вважається, що внаслідок історичних особливостей різні категорії прав людини виникали не одночасно, а з'являлись послідовно. Нині науковці виділяють чотири покоління прав людини, до першого з яких відносять природні права людини, які є основою інституту людських прав, а саме особисті та політичні права [1, с. 48]. Серед прав першого покоління варто виділити право на таємницю кореспонденції, яке пройшло тривалий історичний шлях від свого виникнення до сьогодення з урахуванням інтенсивного та динамічного розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій та появою нових видів кореспонденції.

Право на таємницю кореспонденції як право першого покоління є невідчужуваним, непорушним та не може бути скасованим [2, с. 58]. До того ж, оскільки це право є природним, то воно не створюється державою, а лише офіційно нею визнається, конкретизується й захищається [3, с. 4].

У статті 31 Конституції України право на таємницю кореспонденції закріплене як одна з найвищих соціальних цінностей, що належать людині. Це право займає одне з центральних місць в Основному Законі України, в державі та в суспільстві. І, безумовно, конституційне закріплення цього права є важливим і обов'язковим, оскільки лише за його фіксації у відповідних правових нормах, перш за все конституційних, можна говорити про юридичну підставу встановлення кореспондуючого обов'язку не порушувати це право. Інакше, якщо право на таємницю кореспонденції визнаватимуть тільки як природне, без його подальшої юридичної об'єктивації, воно буде всього лиш черговим декларативним правом, яке внаслідок відсутності гарантій реалізації та охорони не зможе бути повною мірою забезпечене силою державного примусу [2, с. 58-59].

Варто зазначити, що протягом тривалого часу право на таємницю кореспонденції існувало у формі неписаного права [4, с. 125]. Чітко вираженого офіційного характеру кореспонденція у вигляді поштового листування набула на українських землях в період Гетьманщини. Спілкування з главами сусідніх держав відіграло важливу роль, а тому таємниця кореспонденції забезпечувалась на найвищому рівні, а її порушення, як наприклад перехоплення листа, прирівнювалась до державної зради [5, с. 49].

У 1710 році гетьманом Війська Запорізького Пилипом Орликом було розроблено проект конституції, положеннями якої закріплювався порядок обмеження права гетьмана Війська Запорізького на таємницю кореспонденції: «Якщо до Ясновельможного Гетьмана будуть надіслані листи від закордонних держав, то Його Ясновельможність має оголосити про них Генеральній Старшині і відповіді, які відписуватимуться, висвітлити, не приховуючи від них жодної кореспонденції, передусім закордонної та такої, що може шкодити цілісності Вітчизни та добру громадянському» [6].

Згодом конституційне забезпечення права на таємницю кореспонденції в Україні продовжилось на початку ХХ століття, коли на території України була створена Українська Радянська Соціалістична Республіка. У радянський період на українських землях були чинними чотири конституції: 1919, 1929, 1937 та 1978 років. Конституції 1919 та 1929 років були відсутні положення щодо права людини на таємницю кореспонденції [7, 8]. Натомість Конституція УРСР 1937 року, приділила увагу таємниці листування, закріпивши норму, що «таємниця листування охороняється законом» [9]. Досить неоднозначним є норма Конституції УРСР 1978 року, де законодавцем було передбачено, що особисте життя громадян, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень охороняються законом, але не гарантуються державою [10].

Варто відзначити, що ця Конституція залишилася чинною і протягом перших п'яти років незалежності України. І лише з прийняттям у 1996 році Конституції незалежної України, у статті 31 було розширено поняття «таємниці кореспонденції», до якого віднесли «таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції».

Безумовно завдяки науковим дослідженням українських учених у період «сталого» (1996–2004 роки) та «міжмайданного» (2004–2014 роки) конституціоналізму законодавцями було вдосконалено юридичний механізм реалізації гарантій таємниці кореспонденції через притягнення винних у порушенні цієї таємниці осіб до кримінальної відповідальності. Також вдосконалено юридичний механізм «законного обмеження» таємниці кореспонденції в процесі кримінального провадження державними правоохоронними органами. Крім того, не менш важливим кроком українських законотворців стало закріплення

права на таємницю кореспонденції в цивільному законодавстві як одного із видів особистих немайнових прав людини [5, с. 64-65].

При цьому, положення Основного Закону України, розроблені ще в 1996 році, чинні і сьогодні, незважаючи на розвиток та появу нових видів кореспонденції, а отже потребують доопрацювань. Так, наприклад, електронні листи, текстові і голосові повідомлення, цифрові зображення, які передаються з допомогою телекомунікаційних систем, є об'єктом захисту статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки вони захищені наскрізним шифруванням, що дає підстави вважати, що існують умови, за яких особи, які їх використовують у спілкуванні, розраховують на захист переданої інформації від втручання інших осіб [11, с. 74]. А тому варто додати до переліку видів кореспонденції, перелічених у статті 31 Конституції України, «електронну кореспонденцію», закріпивши таким чином в конституційних нормах гарантії захисту такої кореспонденції.

Крім того, ця стаття Основного Закону України потребує доопрацювання в контексті підстав для законного обмеження права людини на таємницю кореспонденції. Адже нормою статті 31 передбачено два випадки такого обмеження: з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншим способом отримати інформацію неможливо. І в обох випадках обов'язковими є дозвіл суду на здійснення такого обмеження. Однак відомо, що право на таємницю кореспонденції підлягає обмеженню в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Відповідно постає питання законності обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів. Певно, видається доречним доповнити вищезазначену статтю національної конституції ще однією підставою обмеження цього права, сформулювавши її наступним чином: «Обмеження права допускається також без дозволу суду в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням, для охорони життя і здоров'я населення, економічного добробуту та прав і свобод інших осіб».

Література:

1. Данільцева В.Г. Покоління прав людини. *Юридична наука: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, м. Київ, Міністерство внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ, 30 листопада 2017 р. Київ, 2017. С. 48–49.
2. Шибаніц Д.М. Сучасна проблематика теорії «поколінь прав людини» в умовах європейської міждержавної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Випуск 31. Том 1. С. 57–61.

3. Дашковська О.Р. Покоління прав людини як соціальна форма опосередкування свободи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2016. № 22. С. 4–7.

4. Токар Н.В. Історія розвитку права на таємницю кореспонденції та причини його виникнення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2015. №18. Том 1. С. 125–129.

5. Черевко М.О. Конституційне право людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та його забезпечення в Україні: дис. на здобуття наук. ступ. доктора філософії в галузі права: 081 Право / Київ. Національна академія внутрішніх справ, 2021. 255 с.

6. Конституція Пилипа Орлика 1710 року. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9F%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%B0_%D0%9E%D1%80%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0 (дата звернення: 13.05.2023).

7. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки 1919 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text> (дата звернення 13.05.2023).

8. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки 1929 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text> (дата звернення 13.05.2023).

9. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки 1937 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-29#Text> (дата звернення 13.05.2023).

10. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001#Text (дата звернення 13.05.2023).

11. Перепелиця С.І. Дотримання прав особи під час втручання у приватне спілкування в кримінальному провадженні. *Forum Prava*. 2019. №55 (2). С. 70 – 79. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635569>